

Sait Faik Abasıyanık'ın "Sinağrit Baba" Adlı Öyküsünün Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Critical Discourse Analysis of Sait Faik Abasıyanık's Story "Sinağrit Baba"

ARŞ. GÖR. ABDUSSELAM KÖSE* · PROF. DR. ŞENER DEMİREL**

Öz

Bu çalışmada Sait Faik Abasıyanık'ın Sinağrit Baba adlı öyküsünün eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle incelenmesi amaçlanmıştır. Döneminin toplumsal sorunlarını kendine has bir üslupla öyküleştiren Sait Faik bunu yaparken aynı zamanda okuyucusuna sorgulayıcı ve eleştirel bir anlatımla sembolleştirdiği karakterler üzerinden de mesajlar vermektedir. Bu anlamda türünün yetkin bir örneği olan özellikle eleştirel bakışa dair sunduğu eşsiz içerikle tam da eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle ele alınıp değerlendirilmesi gereken Sinağrit Baba adlı öykünün, çağdaş ve çok yönlü incelemelere olanak tanıyan söylem çözümleme yöntemiyle ele alınmamış olması bu çalışmanın üretilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu amaçla nitel bir araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemiyle öyküden elde edilen söylem verileri Van Dijk'in eleştirel söylem modeli çerçevesinde mikro ve makro yapı başlıkları altında çözümlenerek incelenmiştir. Araştırma sonucunda söz konusu öykünün karakterlerin zıtlıkları üzerinden sembolik bir anlatımla toplumsal sorunlar odağında bir eleştiri getirdiği sonucuna varılmıştır. Eserde özellikle sorgulanmadan yaşanan hayatlar, yozlaşma, bireysellikten toplumsallığa yani kolektif bilince sahip olmayan toplumlar öykünün merkezine yerleştirilen başat sorunları oluşturmaktadır. Anlatının ideolojik söyleminin çözümlendiği bu çalışmada, öykünün mikro ve makro düzeydeki yapılarıyla sahip olunan ideolojik bakışın başarılı bir şekilde yansıtıldığı sonucuna varılmıştır. Bu çalışma, edebî metinlerin eleştirel söylem çözümlemesiyle incelenmesinde Van Dijk modelinin anlatı türlerine uyarlanabilirliğini göstermesi bakımından literatüre katkı sunmaktadır.

Anahtar sözcükler: Sinağrit Baba, eleştirel söylem çözümlemesi, Van Dijk, ideoloji, toplumsal eleştiri

* Arş. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilisli Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, abdusselamkose15@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7524-9383

** Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, sdemirel63@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0152-1081

Geliş/Arrival: 01.01.2026
Kabul/Accepted: 12.02.2026
Yayın/Published: 26.03.2026

This work is licensed under a CC Attribution 4.0 International Licence.

© Söylem and Author(s)

Alıntılama/Cite as: Köse, Abdusselam ve Demirel, Şener (2026). "Sait Faik Abasıyanık'ın "Sinağrit Baba" Adlı Öyküsünün Eleştirel Söylem Çözümlemesi". *Söylem* 11(1): 44-60

Doi: 10.29110/soylemdergi.1853264

Abstract

This study aims to analyze Sait Faik Abasıyanık's short story Sinağrit Baba through the method of critical discourse analysis. While narrating the social problems of his time in a distinctive literary style, Sait Faik also conveys messages to the reader through characters symbolized by a questioning and critical narrative voice. In this sense, Sinağrit Baba, which constitutes a competent example of its genre and offers a unique content particularly in terms of critical perspective, deserves to be examined through the method of critical discourse analysis. The absence of prior studies addressing this short story through discourse analysis -a contemporary and multidimensional analytical approach- has constituted the motivation for conducting this research. For this purpose, discourse data obtained from the short story were examined using the document analysis method, one of the qualitative research methods, and analyzed within the framework of Van Dijk's critical discourse model under the headings of macro and micro structures. As a result of the analysis, it was concluded that the story presents a critique of social problems through a symbolic narrative based on contrasts between characters. In particular, unexamined lives, moral degeneration, and societies lacking collective consciousness -shifting from individualism to social awareness- emerge as the central issues of the narrative. This study, which analyzes the ideological discourse of the story, concludes that the ideological perspective is successfully reflected through both its macro and micro level structures. This study contributes to the literature by demonstrating the adaptability of the Van Dijk model to narrative genres in the critical analysis of literary texts.

Keywords: Sinağrit Baba, critical discourse analysis, Van Dijk, ideology, social criticism

GİRİŞ

Eleştirel söylem çözümlemesi, söylem çözümlemesinin bir alt dalıdır. Eleştirel söylem çözümlemesi günümüzde birden fazla sayıda bulunan söylem çözümlemesi yaklaşımlarından yalnızca biridir. Dili sosyal bir pratik aracı olarak gören eleştirel söylem çözümlemesi, özellikle dil ile iktidar (power) arasındaki ilişkiye yoğunlaşır (Wodak, 2001; Weiss & Wodak, 2003). Eleştirel söylem çözümlemesi, "sorunu bağlamına oturtup oradan da anlamlar çıkarma sanatıdır" (Özer, 2022, 40). Norman Fairclough bağlamı sosyal pratik olarak görürken Teun Adrian van Dijk ve Ruth Wodak tarih olarak ele alır. Burada önemli olan eleştirel söylem çözümlemesiyle bir metin incelendiğinde metnin bağlamının mutlaka dikkate alınmasıdır. Nitekim anlamın, gelişigüzel veya kişiden kişiye değişecek nitelikte olmasından ziyade dilbilimsel kavramlar çerçevesinde üretilen ideolojiden çıkarılmasıdır. (Özer, 2018).

Eleştirel söylem çözümlemesinin gelişiminde uygulamalı dilbilim, pragmatik, klasik retorik, metin dilbilim ve sosyo- dilbilim gibi alanların önemli ölçüde katkısı olmuştur. Bu alanların dışında antropoloji, dilbilim, felsefe, iletişim çalışmalarının da bu alanı beslediği söylenebilir. Eleştirel söylem çözümlemesi alanında incelenen konular, araştırmacılar ve yaklaşımlara göre farklılık göstermektedir. Toplumsal cinsiyet, ırkçılık, medya söylemleri, politik söylemler, örgütsel söylemler ya da kimlik araştırmaları adı geçen konular arasındadır. Eleştirel söylem çözümlemesinin üzerinde özellikle durduğu ana tema sosyal eşitsizliktir. Dil kullanımı yoluyla ifade edilen sosyal eşitsizlikler yine dil aracılığıyla işaretlenir, oluşturulur ve meşrulaştırılır. Eleştirel söylem çözümlemesi amacı ise bahsi geçen sosyal eşitsizlikleri eleştirel olarak incelemektir (Wodak

& Meyer, 2009). Eleştirel söylem çözümlemesi; gücün kötüye kullanımı, adaletsizlik ve eşitsizlik gibi bazı temaların söylem boyutlarıyla ilgilidir. Bu bağlamda eleştirel söylem çözümlemesi, sorgulayıcı bir yaklaşımla çözümlenmesi gereken toplumsal problemler tarafından hem güdülenmekte hem de bu konuları işlemektedir (Van Dijk, 1993). Foucault'ya göre (2011), söylem dilin pratiğidir aynı zamanda iktidar ile bilgi tam olarak söylem içinde biçimlenir bir başka ifadeyle iktidarı harekete geçiren ve üreten söylemdir. Dil aracılığıyla sosyal hayatın içine sürülen söylemler; bilgi, duygu, düşünce, dünya görüşü gibi insan ürünlerini mantıksal bir yapı içerisinde ilişkilendirerek yaşama aktarır.

Eleştirel söylem çözümlemesi, iletişimin ve dilin toplumsal yapıyla olan derin ilişkisini açıklamada bir araç işlevi görmektedir. Bu çözümleme yöntemi, dilin politik ve sosyal güç ilişkilerini ne şekilde yansıttığını ve bu güç ilişkilerinin eşitsizlikleri nasıl yeniden ürettiğini anlatmada yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte bu çözümleme yöntemi, metinler arasındaki yapılar odaklanarak metinlerin toplumu etkilemede nasıl rol aldığını yansıtmaktadır. Dolayısıyla söylemin toplumdaki güç dengelerini sorgulayıp eleştirerek toplumsal dönüşüm ve farkındalık oluşturma süreçlerinde önemli rol üstlendiği söylenebilir (Topuz & Aslan, 2024).

Eleştirel söylem çözümlemesi temel olarak, dilsel yapıları dilbilim yöntemlerinden yararlanarak planlı bir şekilde açıklamayı hedeflemektedir. Eleştirel söylem çözümlemesi içerisinde Norman Fairclough, Teun A. Van Dijk, Ruth Wodak, Siegfried Jager, Ron Scollon ve Foucault'un yaklaşımları yer almaktadır. Teun A. Van Dijk ve Norman Fairclough eleştirel söylem çözümlemesinde özellikle ön planda olan isimlerdir (Doruk, 2013). Eleştirel söylem çözümlemesi, toplumsal sorunlara basitçe ve yüzeysel dokunuş yapacak bir teknik veya yöntem değil, eleştirel, sorgulayıcı ve derinlik ihtiva eden bir bakış açısıdır (Van Dijk, 2001). Eleştirel söylem çözümlemesi sosyal hayat içindeki sorunlara özellikle de hâkim gücü elinde bulunduranların yetkilerini kötüye kullanmasındaki rolüne odaklanmaktadır. Böylelikle de baskı altında kalan kesimin görüş ve tecrübeleri dikkate alınarak sosyal adaletsizlik karşısında verilen mücadele desteklenmiş olur (Van Dijk, 2001). Van Dijk'in metoduna göre metinler makro ve mikro yapılar olmak üzere iki boyutta incelenir. Bu bağlamda makro boyutunda; "haber başlıkları, alt başlıklar, haber girişi ve spotlar" tematik açıdan çözümlenir. Şematik analizde ise iki alt bölüm yer almaktadır: birincisi durum bir diğer adıyla anlatı örgüsü; ikincisi ise yorum boyutudur. Bu yorum boyutunda olayın asıl nedenleri ve olaya dahil olan tarafların tepkileri incelenir. Mikro yapı boyutunda ise söylemin dilin birimlerine yansıyan izleri analiz edilir. Sözcük seçimleri, cümle yapıları, cümleler arasında kurulan nedensellik ilişkileri retorikle ilişkilendirilerek çözümlenir (Van Dijk, 1985, 1988, 2008).

Bu çalışmada eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi, Sait Faik Abasıyanık'ın Sinağrit Baba adlı öyküsünün çözümlenmesinde kullanılmıştır. Nitekim sosyopolitik olgular, yalnızca gündelik haberlerle sınırlı olmamakla birlikte edebî veya öğretici metinleri de şekillendirme özelliğine sahiptir. Öykü metnindeki gerçeklik- kurgusal ilişki; olaylar ve kişiler çerçevesinde incelenirken, söylemi oluşturan dilsel yapıların, eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi ile yazarın ideolojik niyetinin oluşumunda nasıl araçsallaştırıldıkları irdelenmektedir (Solak, 2011).

Bir anlatı türü olan öykü, Güncel Türkçe Sözlük'te "ayrıntılarıyla anlatılan olay" (TDK, 2025) olarak tanımlanmaktadır. Yüksel'e (2007, s. 159) göre öykü "belirli bir tutumla sunulan olaylar dizisi (fabula), ya da en basit anlatımla anlatıda 'ne' olduğu sorusunun yanıtıdır". İnsan ilk olarak mağara

duvarlarını duyu, düşünce ve yaşantılarını anlatmak yani anlatıları yansıtmak için araç olarak kullanmıştır. Geçmişte mağara duvarlarına çizdiği resimlerle ve yazdığı yazılarla kendi öyküsünü anlatmaya çalışan insan, televizyon veya sinema gibi teknolojik yeniliklerin hayatına dâhil olmasıyla yaşadığı çağın imkânlarını da kullanmaya başlamış ve eğitim alanında da öykülerden yararlanmıştır (Kutlucan, Çakır & Ünal 2019). Zaman geçtikçe küçürek öyküler de öykü anlatım şekilleri olarak karşımıza çıkmıştır. Küçürek öyküler kısa ve düz yazı şeklinde yazılırken aynı zamanda az sözle çok şey anlatan, kelimelerin çağrışım gücünden yararlanan ve alışılmamış bağdaştırmalar içeren bir edebî tür olarak ön plana çıkmıştır (Buran, 2012, 23).

Lane, kısa öykü tarihi üzerine yazdığı makalesinde ilk olarak bazı dergilerde kısa öykülerin yayımlanmasıyla görülen bu düzyazı biçiminin 1850'li yıllardan itibaren Avrupalılar tarafından da tutulduğunu belirtir. Halbuki kısa öykünün ve öykülemenin geçmişi çok daha eski olmakla birlikte temelleri, yazılı dilin henüz var olmadığı dönemlerdeki sözlü geleneğe dayanır (Akt., Yüksel, 2007). Diğer anlatı türlerine görece kısa, yoğun ve özlü bir anlatım tarzı olan, bilgilendirici yönüyle okurunu aydınlatan kısa öykü; işlediği konularla da okuyucuyu düşündürme özelliğine sahiptir (Balcı, vd., 2025). Bu bağlamda Sait Faik Abasıyanık'ın Sinağrit Baba adlı kısa öyküsündeki gerek olay gerekse sembolleştirilmiş karakterlerle okuyucuyu düşünmeye yönelttiği söylenebilir. Öykü, yansıttığı toplumsal ideoloji ve sorgulayıcı bakış açısıyla okuyucuya zengin bir içerik ve düşünebilme fırsatı sunmaktadır.

Sait Faik Abasıyanık, Cumhuriyet dönemi edebiyatının, kendi döneminin ve sonraki dönem edebiyatçılarına önemli ölçüde etkilemiş, en önemli hikâyecilerinden birisidir (Andı, 2005). Türk hikâyeciliğinin yapısını olay merkezli bir durumdan çıkararak kesit hikâyeciliğinin öncü isimlerinden olan Sait Faik Abasıyanık, tercih ettiği bu öykü yapısı ile yeni bir yol açar (Oruç, 2024). Türk kısa öykücülüğünde Sait Faik ile birlikte özgün bir dil, üslup ve söylem ortaya çıkar. Öykülerinde özellikle modern yaşamdan bunalmış bireyin hayata tutunma mücadelesine yer verilir (Aktaş, 2005). Sait Faik, eserlerinde gözlem yeteneğini ustaca kullanarak hem bireyi hem de toplumu eleştirel bir bakışla değerlendirir (Nakiboğlu & Aşık, 2021). Sembolik bir anlatımın kullanıldığı Sinağrit Baba adlı öyküsünde de toplumsal bir eleştiri yapılmıştır.

Gerek öykü türünün gerekse söylem çözümleme metodunun bireyi, toplumu anlamada/anlatmada kesişen yönleri düşünüldüğünde tarihe ışık tutan öykü türünün derinlemesine analizine imkân tanıyan söylem çözümleme yöntemiyle ele alınmasının anlamlılığı ortaya çıkmaktadır. Alan yazını incelemelerinde görülen bu boşluk, mevcut çalışmanın şekillenmesinde belirleyici rol oynayan etkenlerden biri olmuştur. Birbirinden bağımsız olarak gerek bu çalışmaya konu olan öykü gerekse eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi çok sayıda bilimsel araştırmaya konu olan başlıklardır. Ancak Sinağrit Baba öyküsünün söylem çözümlemesi gibi çağdaş ve çok yönlü incelemeye olanak sağlayan bir yöntemle ele alınmamış olması mevcut çalışmanın oluşmasında etkili olmuştur. Bu bağlamda mevcut çalışmanın problemi, Sinağrit Baba öyküsünün eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle daha önce incelenmemiş olmasıdır.

Alan yazını

Alan yazını incelemesinde Sinağrit Baba adlı öykünün kimi çalışmalara (Arkon Tekinel, 2018; Demir, Akkoyun & Polat, 2025; Nakiboğlu, & Aşık, 2021; Oruç, 2024) konu edildiği görülmüş ancak

çağdaş ve çok yönlü incelemelere olanak tanıyan söylem çözümleme yöntemiyle ele alınmadığı belirlenmiştir. Oysaki söz konusu öykü, özellikle eleştirel bakışa dair sunduğu eşsiz içerikle tam da eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle ele alınıp değerlendirilmesi gereken bir derinliğe ve zenginliğe sahiptir. Dolayısıyla bu çalışmanın farkının önceki çalışmalarla yöntemsel karşıtlık içerdiği söylenebilir. Bu bağlamda mevcut boşluğu dolduracak bu çalışmanın alana katkı sunacağı ve benzer muhteviyata sahip olan diğer eserlerin incelenmesine bir örnek oluşturacağı düşünülmektedir.

Alan yazını incelemesinde özellikle son yıllarda farklı disiplinlerde genelde söylem çözümleme yöntemi özelde ise Teun Adrian van Dijk'in eleştirel söylem çözümleme yöntemi kullanılarak üretilen çok sayıda çalışmanın olduğu gözlenmektedir. Ancak dil çalışmalarında bu çağdaş yöntemle üretilen çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Türkçe eğitimi alanında alana katkı sunan az sayıdaki çalışmanın (Demir, 2021; Demir & Börekçi, 2022; Gür, 2014) yanı sıra öykü metinlerinin Van Dijk'in eleştirel söylem çözümleme yöntemine göre incelendiği birkaç çalışmaya (Bayraktar, 2017; Çeliktaş, 2009; Solak, 2011) ulaşılmıştır.

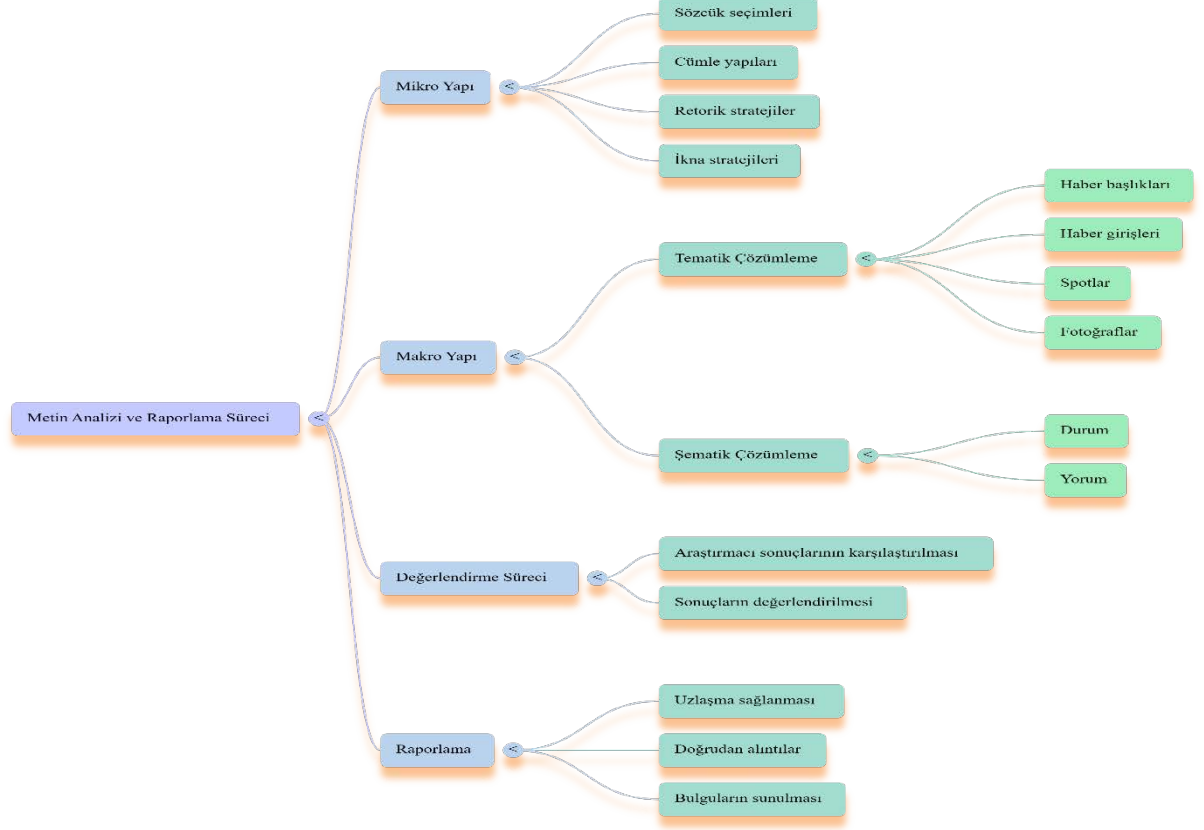
Bu araştırmanın temel araştırma sorusu, "Sait Faik Abasıyanık'ın Sinağrit Baba adlı öyküsünde Van Dijk'in makro ve mikro boyutta çözümlemelerinde yer alan sözcük seçimi, cümle yapıları, retorik, tematik ve şematik çözümlemeler, durum ve olay alt boyutları çerçevesinde eser ne tür malzemeler içermektedir" şeklinde yapılandırılmıştır. Bu soru, Van Dijk'in makro ve mikro düzey inceleme metodu etrafında oluşturulmuştur. Araştırmanın temel sınırlılıkları arasında yazarın tek öyküsünün tek yöntem ve kuram çerçevesinde incelenmesi gösterilebilir. Bu bağlamda yazarın çeşitli öykülerinin bu yöntemle ya da diğer söylem çözümlemesi yöntemleriyle incelenmesi aynı şekilde farklı yazarlara ait kimi öykülerin bu yöntemle incelenmesinin yapılabileceği söylenebilir.

METODOLOJİ

Çalışmanın sahip olduğu temel araştırma sorusu doğrultusunda bu araştırmaya konu olan Sinağrit Baba öyküsü eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu çağdaş yöntemin amacı, dilin toplumsal, politik ve kültürel bağlamlarını kavrama, iktidar dinamiklerini açığa çıkarma ve belirli bir konuyu sorgulayıcı bir perspektiften derinlemesine değerlendirmektir (Van Dijk, 1993). Araştırma nitel bir çalışmadır ve evren belirlemesine gidilmemiştir. Örneklem olarak ise Sait Faik Abasıyanık'ın "Sinağrit Baba" adlı öyküsü seçilmiştir. Araştırmanın materyali, Türk öykücülüğünün önde gelen isimlerinden olan Sait Faik Abasıyanık'ın "Sinağrit Baba" adlı öyküsüdür. Doküman incelemesi yöntemiyle öyküden elde edilen söylem verileri Van Dijk'in eleştirel söylem modeliyle çözümlenerek incelenmiştir. Söz konusu öykü, Mahalle Kahvesi kitabında yer almaktadır. Araştırmada kullanılan kitap 2025 yılında Yapı Kredi Yayınları'nda yayımlanmıştır.

Bu çalışma, Sait Faik Abasıyanık'ın "Sinağrit Baba" adlı öyküsünü Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi modeli çerçevesinde mikro ve makro yapı başlıkları altında çözümlemektedir. Araştırmada toplanan veriler, Van Dijk'in eleştirel söylem çözümleme yöntemi çerçevesinde incelenmiştir. Verilerin çözümlemesinde, öyküde kullanılan dil, üslup, metin yapısı, olay ve karakterlerin bağlamı detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği

bağlamında; her aşamanın tamamlanmasına yeterince süre ayrılarak tüm aşamalar titizlikle yürütülmüştür. Açık ve anlaşılır bir dil kullanmaya özen gösterilmiştir. Elde edilen veriler araştırmacıların ulaştığı sonuçlarla kıyaslanarak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırma bulguları yazıya dökülürken yer yer öyküde yer alan doğrudan ifadelerle desteklenmiştir. Sözü edilen bu aşamalar Şekil 1’de yer almaktadır:

Şekil 1: Verilerin Çözümleme Aşamaları

Söz konusu aşamalarda kodlayıcılar arası güvenilirlik katsayısı da kontrol edilmiştir. Nitekim nitel araştırmalarda verilerin güvenilirliği için yapılan kodlamaların benzerlik hesaplanmaları sonucunda ulaşılan “kodlayıcılar arası güvenilirlik (inter-rater reliability) katsayısı” önemlidir (Miles & Huberman, 1994). Bu amaçla elde edilen verilerin analizleri ve çözümlemelerinde güvenilirliği sağlamak amacıyla veriler üç araştırmacı tarafından incelenerek kodlamalar üzerinde uzlaşmaya varılmış ve kodlayıcılar arası uyumun %90 olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu değer, verilerin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

BULGULAR

Araştırma kapsamında ulaşılan bulgular, mikro ve makro düzey başlıklarında ele alınmıştır.

Mikro Düzey Boyutuna Dair Bulgular

Öykünün mikro düzey incelemesinde “sözcük seçimleri, cümle yapıları ile retorik ve ikna stratejileri” yer almaktadır.

Sözcük Seçimleri

Seçilen sözcükler habercinin dünyaya bakış açısı hakkında fikir vermesi bakımından önemli görülmektedir. Sözcük seçimleri, söylemin mikro yapıları bağlamında anlamın oluşmasıyla birebir ilişkilidir ve okuyucunun olaylar hakkında genel bir çerçeve içinde anlam oluşturmasını sağlar (Özer, 2008). Mikro boyutta ise dil seçimleri ve sözcük yapıları incelenir. Sözcük seçimleri, söylemin stilini zenginleştirip çeşitlendirebilmektedir (Akt. Kavut, 2021).

Araştırmada incelenen öyküde vurgulanan sözcükler ve ifadeler şöyledir; “cömert (7), gurur (5), cesur (5), fukara (4), kibirli (3), kıskanç (3), hasis (3), namus (3).” Bu sözcükler öyküde sıklıkla geçmektedir ve yazarın okura iletmek istediği mesajın kolaylıkla algılanmasını sağlamaktadır. Öyküde yer yer geçen diğer sözcükler de anlatımı güçlendirecek şekilde kullanılmıştır; “ağır ağır, kusurlu, korkak, iyi, hoş, sevimli, edepsiz, külhani, ahlaksız, mağrur, ikiyüzlü, pişman, mağlup vb.” Seçilen sözcükler rastgele olmamakla birlikte okuyucuda ana fikrin oluşmasında tamamlayıcılık görevi görmektedir. Öyküde bazı sözcüklerin üzerinde ısrarla durulması öykü karakteri Sinağrit Baba gözünden sahip olduğu bakış açısının sağlıklı bir şekilde anlaşılmasına olanak tanır. Sinağrit Baba üzerinden gerçekleşecek olan toplumsal eleştiri sözcükler aracılığıyla okura hissettirilmekte ve anlamsal bütünlük sağlanmaktadır. Öyküde cümle kurulurken seçilen sözcüklerin güçlü vurgusu ve tekrarlar, betimlenen olay örgüsünü iletirmek istenen mesajla harmanlayıp okura aktarır: “Ölmeden evvel adama bir daha baktı. Namuslu, cesur, cömert ölecek bu adamın hakikatte korkakların en korkağı, namussuzların en namussuzu olduğunu alnında okuyordu.” (s.97) cümlesinde geçen sözcüklerin, öykünün bütünü incelendiğinde ısrarla tekrarlanan sözcükler olduğu ve bu tekrarlarla aktarılmak istenen mesajın okurda güçlü bir etki bırakmasının amaçlandığı görülecektir.

Öyküde geçen bazı terimler yazarın denizcilikle ilgili bilgisini de yansıtmaktadır. Sözelimi “cehennem nişanı, sandal, kulaç, lodos, yakamozlanan oltalar, vatos, kolyoz, misina.” gibi. Yazarın ilgili terminolojiye hakimiyeti olay örgüsünü okur nezdinde daha anlamlı kılmaktadır. Ayrıca öyküde geçen bazı sözcükler aracılığıyla da yazar, hikâyenin atmosferini okura hissettirmektedir. Örneğin: “yayvan, geniş, ölü dalgalar, ağır ağır, susuyor, yedi rengin en koyusu.” gibi sözcüklerle okuyucu için arka planda karamsar ve umutsuz bir tablo çizilmektedir. Yazarın hikâyenin genelinde kullanmayı tercih ettiği sözcükler aslında okuru bağlam itibarıyla atmosferin içine çekmek ve iletirmek istenen mesajın bütüncül bir şekilde anlaşılmasına olanak tanımaktır. Bunun yanında “ne... ne ...” bağlacının ve “ne...”, “korkakların en korkağı, namussuzların en namussuzu” kalıp ifadelerinin vurgulu kullanımı anlatımı güçlendirmek için yazarın başvurduğu anlatım biçimidir. Sait Faik aynı zamanda eserde birçok yerde ikilemelere yer vermeyi ihmal etmemiş; “ağır ağır, yanıp yanıp, pırlıl pırlıl, cart curt, tatlı tatlı, büyük büyük.” gibi ikilemelerle hem öykünün başkarakter olan Sinağrit Baba'nın özelliklerini nitelerken hem de onun bakışından gözlemler yaparken ikilemeleri bağlamına uygun kullanmıştır.

Öyküde tercih edilen sözcükler yazarın üslubunun sadeliğini ve akıcılığını yansıtırken aynı zamanda başkarakter Sinağrit Baba'nın gözünden de yaptığı toplumsal eleştiriye dair okura verilmek istenen iletinin anlamlandırılmasına katkı sağlamaktadır. Sözcükler aracılığıyla yapılan güçlü tasvirler ve benzetmeler okurun karakterle özdeşleşim kurmasına olanak tanırken diğer yandan yazarın niyetini okura hissettirir. Sait Faik gözlemlediği toplumsal bozulma ve çürümeyi bir

balık üzerinden yansıtarak okuyucuyu düşünsel bir sürece yöneltmektedir. Seçilen sözcükler öykünün genel yapısı ve bağlamı hakkında fikir sahibi olmayı kolaylaştırmaktadır.

Cümle Yapıları

Bir düşünce, duygu, durum ya da olayı yargı bildirerek anlatan sözcük ve sözcük dizisi cümle (Karahan, 1991) olarak tanımlanabilir. Kullanılan dilin yapısı göz önünde bulundurularak verilmek istenen mesaj, oluşturulmak istenen anlam ya da yönlendirilmek istenen fikir/duygu evreni için cümle yapıları önemli bir yer tutar. Bu bağlamda incelenen öyküde devrik cümle yapılarının varlığı dikkat çekici ölçüdedir. Bu cümle yapılarının kurulma nedeni okuyucuyla kurulmak istenen samimi ilişki sebebiyledir. Aslında devrik cümlelerin sık kullanımı halk diline ya da günlük dile dayanmadır. Çünkü Sait Faik'te amaç süslü bir anlatım değil aksine samimi ve etkileyici bir dille toplumsal sorunları okuyucuya aktarmaktır. Yazar aynı zamanda öykünün birçok yerinde üçüncü tekil şahıs ağzından konuşmayı tercih ederek nesnel bir anlatım yolunu seçmiştir. Sözgelimi "Bu akşam kimin oltasını seçmeli de bitirmeli bu yorucu ömrü. vs." (s. 95) gibi.

Öyküde yer alan cümle yapıları incelendiğinde yazarın, öykünün baş karakteri olan Sinağrit Baba'nın ağzından adeta okurla konuşuyormuş gibi bir anlatımda bulunması ve yine öyküde yer alan diğer karakterleri de betimlerken bu üslupla konuşması, okuru hikâyenin akışına dâhil ederek metni anlamlandırma sürecini kolaylaştırmaktadır. Öyküde dikkat çeken bir diğer husus cümlelerdeki gizli özne olan "o" ile Sinağrit Baba' ya art gönderimde bulunularak bağdaşıklık sağlanmasıdır: "Sinağrit Baba ömründe konuşmamış, ömrü boyunca evlenmemiş, ömrü boyunca yalnız yaşamıştır. Onun kovuğundaki zümrüt pencereden ne facialar seyretmiştir Sinağrit Baba ne oltalar koparmıştır, Beş sandalın beşini de kokladı, beğenmedi." (s. 95) Bu cümlelerde de görüldüğü üzere yazar anlatımda etkililiği arttırmak için metinsellik ölçütlerine de başvurmuştur.

Öyküde geçen cümlelerin eksilteli bırakılması yazarın okuyucuyu yoğun bir düşünme sürecine çekmeye çalışması olarak okunabilir. Öyküde geçen retorik soru cümlelerinin yoğunluğuyla hem okuyucunun dikkatini diri tutmak hem de yine okuyucuyla samimiyet kurmak amaçlanmıştır.

Retorik ve İkna Stratejileri

Dilimize Fransızcadan geçen retorik (rhétorique) sözcüğünün kelime anlamı "güzel söz söyleme, belagat" (TDK, 2025) şeklindedir. Ancak anlatılardaki retorik kavramıyla içeriğe yönelik sahicilik, inandırıcılık kastedilmektedir. Dolayısıyla retorikle öykünün inandırıcılığı sağlanır, okuyucuda gerçeklik algısı oluşturulur. Bu bağlamda Sinağrit Baba adlı öyküde retoriğin oldukça başarılı bir şekilde işlendiği görülür. Nitekim öykünün mekânsal betimlemeleri, karakterlerin özellikleri ve olay örgüsünün tamamı ele alındığında oturduğu sağlam kurgusal zemin, güçlü bir retoriğin yansımasıdır. İlk okumada okuyucunun özellikle öykünün başkarakterleri olan Sinağrit Baba'nın balık-balıkçı olma ikileminde kalması bu güçlü yapının en belirgin yansımasıdır. Bu yönüyle Sinağrit Baba bilge, görmüş geçirmiş, sorumluluk alan, diğerlerini düşünen, karakter tahlili yapabilen, kendisini dahi eleştirebilen, geçmişi değerlendirirken gelecekle ilgili öngöründe bulunabilen yapısıyla tam da lakabına uygun düşen "Baba" profiliyle okuyucuyu bu ikileme düşürmektedir. "Sinağrit Baba ömründe konuşmamış, ömrü boyunca evlenmemiş, ömrü boyunca

yalnız yaşamıştır. Onun kovuğundaki zümrüt pencereden ne facialar seyretmiştir Sinağrit Baba, ne oltalar koparmıştır.” (s. 95). Hikâyenin inandırıcılığını arttıran şey bilge olan Sinağrit Baba'nın insansı özelliklerinden biri olan “kanma, aldanma” ya kapılarak bir balıkçının özelinde karakter tahliline devam etmesi ve o şekilde can vermesidir. Bilge olan Sinağrit Baba böyle bir son ile kendisine de hata payı bırakması insanüstü özelliklerden uzak durarak öykünün inandırıcılığını arttırıp okurun gerçeklik algısını sağlamlaştırmaktadır.

Diğer karakterlerin sunulduğunda kullanılan samimi, günlük, yer yer argo, küçümseyici ve alaycı ifadelerden oluşan üslubun yanı sıra detaylı analizler inandırıcılığı artıran temel unsurlardandır. Söz gelimi Sinağrit Baba'nın balıkçıları değerlendirirken kullandığı “Bu balıkçı Hristo'dur; kusurlu adam. Gözü açıtır onun. İçinden pazarlıklıdır. Evet, fukaradır ama kibirli değildir. Sinağrit Baba fukaralıkta gururu sever. Öteki oltaya geçti. Kokladı. Bu Balıkçı Hasan'dır. Geç. Cart curt etmesine bakma! Korkaktır. Sinağrit Baba cesur insandan hoşlanır. Bir başka oltaya başvurdu. Balıkçı Yakup iyidir, hoştur, sevimlidir, edepsizdir, külhanidir. Ama kıskançtır. Kıskançları sevmez Sinağrit Baba. Geç. Şu olta, hasisin tuttuğu olta. Sinağrit Baba cömertten hoşlanır.” (s. 96) şeklindeki ifadelerle inandırıcı ve gerçekçi bir atmosfer oluşturulmuştur.

Fransızca kökenli bir sözcük olan strateji (stratégie) kavramı “Önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol; izlem” (TDK, 2025) anlamına gelmektedir. Van Dijk' göre üç önemli ikna stratejisi vardır. Bunlar “olayın açıkça tanımlanması”, “metin içi olaylarda güçlü neden-sonuç ilgisi kurma” ve “metnin duygusal bir biçimde ifade edilmesi”dir (Akt., Solak, 2011). Buna göre olayın açıkça tanımlanması stratejisine göre, olayın geçtiği mekânın açıkça ve detaylıca ortaya konulması anlatının inandırıcılığını artırır. Zira bu stratejinin öyküde başarılı biçimde kullanıldığı görülür. “Cehennem Nişanı'nda beş sandaldık. Güzel bir ocak akşamı. Hava lodos. Denize kırmızı rengin türüsü yayılmış. Çok kaynamış ıhlamur rengindeki yayvan, geniş, ölü dalgalar. Sandallar ağır ağır sallanıyor, oltalar bekliyor, insanlar susuyor...” (s. 95)

Metin içi olaylarda güçlü neden-sonuç ilgisi kurma stratejisine göre anlatıda geçen olayların tutarlı ve sağlam gerekçelerle birbirine bağlanması, aralarındaki neden ve sonuçların gerçekçi sunulmuş şekli, anlatının inandırıcılığını sağlamada önemli bir yere sahiptir. Öyküde ömrünü, aradığı profil özelliklerine uygun olan bir balıkçının elinde tamamlamayı hedeflemiş olan Sinağrit Baba'nın bu tercihinin gerekçeleri aktarılırken kurulan gerçekçi neden-sonuç ifadeleriyle birlikte analitik yaklaşımla inandırıcılık artırılmıştır. “Bu akşam kimin oltasını seçmeli de artık bitirmeli bu yorucu ömrü. Daha her yeri pırıl pırılken, mantosu sırtında iken, daha eti mayoneze gelirken bitirmeli bu ömrü. Sonra hesapta bir gün pis bir “Vatos”un, bir sırtı renksiz, yapışkan ve parazitli bir canavarın dişine bir tarafını kaptırmak var. İyisi mi muhteşem bir sofraya kurulmalı, bir zaferle dolu ömrün sonunu beyaz şarapla, suların üstündeki başka dünyada yaşayan bir akıllı mahluka kendini teslim etmeli.” (s. 95)

Metnin duygusal biçimde ifade edilmesi stratejisiyle ise okuyucuda oluşturulmak istenen duygusal etkiyi yakalamak amaçlanır. Samimi, içten, halk diliyle oluşturulmuş bir üslubun yanı sıra sorumluluk alma, fedakârlık gösterme, adil olma gibi özelliklerin yansıtılmasıyla bu etkinin yakalanması anlatılarda inandırıcılığı sağlar. Sinağrit Baba'ya atfedilen profil özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bu etkinin yakalandığı açıkça görülmektedir. Söz gelimi Sinağrit Baba'nın aldandığı balıkçıya yakalanışının anlatıldığı “Bu adam o kadar talihli idi ki daha, ikiyüzlülüğünü

kendi kendine bile duyacak fırsat düşmemiştir. Yoksa Sinağrit Baba yakalanır mıydı? Sinağrit Baba hırsından tekrar tepindi. Bağırarak ister gibi ağzını açtı. Kapadı. Sinağrit Baba son nefesini, böylece hiçbir insanlık imtihanı geçirmemişin sandalında pişman ve mağlup verdi.” (s. 97) şeklindeki ifadelerde bu duygusal etkinin hâkim olduğu görülmektedir.

Makro Düzey Boyutuna Dair Bulgular

Makro düzeyde metinler, makro önermeler bağlamında ele alınır. Metinler yapısal olarak ortaya konulurken belli bazı temalar oluşturulmalı ve makro kural ve ilkelere öncelik verilmelidir. Makro düzeyde tematik ve şematik olmak üzere iki ana yapı bulunur. Bunlardan tematik boyutta başlıklar, haber girişleri, spotlar ve fotoğraflar gibi unsurlar değerlendirilirken şematik boyutta ise durum ve yorum alt aşamalarında ana olayın sunumu, sonuçlar, ardalın ve bağlam bilgisi açıklanarak haber kaynakları ve olayın taraflarının yorumları değerlendirilir (Özer, 2011). Bu bağlamda Sinağrit Baba öyküsünün makro düzey incelemesinde tematik ve şematik çözümleme yapılmıştır.

Tematik Çözümleme

Anlatıların tematik çözümlemesinde odaklanılan hususlar içinde yukarıda da belirtildiği gibi ana başlık, bölüm başlıkları, spotlar ve fotoğraflar yer almaktadır. Bu unsurlardan biri olan başlığın, anlatı için önemi büyüktür. “Bir metnin başına yazılan ve içeriğini en iyi biçimde özetleyen cümleye başlık denilmektedir” (Güneş & Çevik, 2016). Kuşkusuz başlıklar, metin içeriğinin özünü yansıtır. İncelenen öykünün başlığı ele alındığında öykü, adını toplumsal bozulmaya eleştirel bir gözle bakan ve kolektif bilinç olmadan toplum yararına bir kazanım elde edilemeyeceğine inanan başkarakter Sinağrit Baba adlı balıktan almıştır. Sinağrit sözcüğünü yazarın sinarit balık türünden etkilenerek kullandığı söylenebilir. Nitekim “Akdeniz’de yaygın olan Sinarit (*Dentex dentex*), Sparidae balığının bir türüdür. Sinarit yılın çoğu döneminde yalnız yaşayan bir balık türüdür” (Louisy, 2006). Burada dikkat çeken ayrıntı gerçekte de yalnızlığıyla bilinen bu balık türünün öykünün başkarakteri olan balığın yalnızlığıyla ilişkilendirilmesidir. Zira öyküdeki Sinağrit Baba da “ömründe konuşmamış, ömrü boyunca evlenmemiş, ömrü boyunca yalnız yaşamıştır” (s. 95). “Baba” ifadesinin seçiminin de bilinçli bir kullanım olduğu açıktır. Nitekim Türk kültüründe “Baba, dede” gibi ifadeler bilgeliği, deneyimi, topluma öncülük eden genellikle yalnız adam figürünü çağrıştıran anlamlarıyla ön plandadır ve çoğu anlatıda bu yönüyle kullanılmaktadır. Dolayısıyla başlık olarak kullanılan “Sinağrit Baba” ifadesi anlamlı, bilinçli bir kullanımın iyi bir örneğini teşkil etmektedir. Kısa bir öykü olması nedeniyle öyküde bölüm başlığı ya da alt başlıklar kullanılmamıştır. Ayrıca spot ve fotoğraf da bulunmamaktadır. Van Dijk’in aynı kavramların, farklı sözcük ve semantik yapılarla ifadesi olarak adlandırdığı “stil” kavramının öyküde örneklerine rastlanmaktadır. Söz gelimi “balıkçı” yerine, “olta, sandal, akıllı mahluk”; “deniz” yerine “lacivert alem, saray meydanı, mercanlar alemi” stillerinin kullanıldığı görülmektedir.

Mevcut araştırmaya konu olan öyküde olduğu gibi modern edebiyat ürünleri arasında yer alan anlatılardaki giriş paragrafları açıklayıcı bilgilerin bulunduğu, metnin içeriğine dair ipuçları sunan ve okuyucuda merak uyandıran niteliğe sahip olmalıdır. Öykünün giriş paragrafı incelendiğinde “Cehennem Nişanı”nda beş sandaldık. Güzel bir ocak akşamı. Hava lodos. Denize

kırmızı rengin türlü yayılmış. Çok kaynamış ıhlamur rengindeki yayvan, geniş, ölü dalgalar. Sandallar ağır ağır sallanıyor, oltalar bekliyor, insanlar susuyor...” (s. 95) şeklindeki ifadelerde öykünün geçtiği mekân hakkında açıklayıcı bilgi verilirken öykünün devamına dair okuyucuyu hazırlayıcı ipuçları verilmektedir. Yalnızlığa, yalıtılmışlığa ve suskunluğa dair imalarla merak uyandırıcı bir anlatım söz konusudur. Bu yönüyle giriş paragrafının amaca hizmet ettiği söylenebilir.

Şematik Çözümleme

Eleştirel söylem çözümlemesinin makro yapı boyutundaki diğer aşama şematik yapının çözümlenmesidir. Bu şematik aşama da kendi içerisinde durum ve yorum kısımlarında incelenir (Güneş, 2019). Durum kısmında ana olayın sunuluş biçimi, sonuçlar, ardaalan ve bağlam bilgisi çerçevesinde değerlendirilir (Doruk, 2013). Yorum kısmı ise metin bağlamındaki çözümlenmeler çerçevesinde yapılan değerlendirmelerden oluşur.

Durum

Durum kısmında metinler hikâye örüntüsü çerçevesinde incelenir. Metinde sunulan bilginin eksiklik gösterip göstermediği incelenir. Bununla beraber metinde yapılandırılan ana olayın ele alınma şekli ve ulaşılan sonuçlar ortaya konulur. Ardından olayların sosyal ve politik boyutuna odaklanılır (Güneş, 2019). Bu bağlamda kendine has üslubu ve güçlü gözlemleriyle eserlerini kaleme alan Sait Faik, Türk öykücülüğüne önemli bir iz bırakmıştır. Gerek seçtiği konular gerekse de dil ve üslup bakımından çağdaşlarından daha özgün bir konumda olduğu söylenebilir. Onun eserlerinde dikkat çeken içtenlik, samimiyet ve doğallık okur için bir çekim gücü oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Sait Faik’in Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanan Mahalle Kahvesi adlı öykü kitabındaki son öykü olan Sinağrit Baba adlı kısa öyküsü incelenmiştir. Yazarın kitabında her öykü ayrı olay örgüsünü, konuyu ve temayı barındırmaktadır. Kitaptaki tüm öyküler birkaç sayfalık kısa fakat anlam katmanları çeşitli zenginlikte olan anlatılardan oluşmaktadır. Toplam 22 kısa öyküden oluşan Mahalle Kahvesi adlı öykü kitabı temelde sosyal konuları ele alan anlatıları içermektedir. Kitaptaki ilk hikâye kitaba adını veren Mahalle Kahvesi adlı öyküdür. Kitapta yayımlanan öykülerin tamamı, döneminde ön planda olan Yedigün, Büyük Doğu, Varlık, Salon, Aile, Yaprak, Hürriyet, Yürüyüş dergilerinde 1942-1949 tarihleri arasında yayımlanmıştır. İncelenen öykü olan Sinağrit Baba adlı öyküde herhangi bir kitapta basılmayıp dönemin bilinen dergilerinden biri olan Salon dergisinde yayımlanmıştır. Kitabın ilk kısmında yayın notu olarak Mahalle Kahvesi kitabının yeniden basımında Varlık Yayınları tarafından 1950 yılında yapılan ilk baskısının esas alındığı ve dolayısıyla dönemin dil anlayışına uygun olan yazım biçimlerinin günümüze uyarlandığı, okumayı kolaylaştıracağı düşüncesiyle gerekli durumlarda noktalama işaretlerinin eklenip çıkarıldığı bilgisine yer verilmiştir. Çalışmada Mahalle Kahvesi adlı kitabın Yapı Kredi yayınları tarafından 2025 basım tarihli yayımlanan 19. baskısı incelenmiştir. Yapı Kredi Yayınları köklü ve çok çeşitli bir yelpazeye sahip olan bir yayınevi olmasının yanı sıra Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan yazar ve şairlere özgü olan koleksiyon niteliğindeki eserleri günümüz okurlarına kazandırma ilkesiyle hareket eden bir yayınevi olarak ön plana çıkmaktadır. Kitabın kapağında ise yazar Sait Faik’in gençlik yıllarına ait kahvehane masasında çekilmiş bir görseli

bulunmaktadır. Yayınevi özellikle bu görseli seçerek kitabın kapağı ile içeriği arasında bir yandan uyum yakalarken diğer yandan eserin içeriği hakkında okura davetkar ipuçları sunmaktadır. Kitabın arka kapağında ise dönemin ünlü edebi şahsiyetlerinden biri olan Sabri Esat Siyavuşgil'in bir değerlendirme notu yer almaktadır. Ayrıca kitabın iç kısmında önsöz yer almazken yazarın özgeçmişi, eserleri ve Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanan kitaplarının bir listesi yer almaktadır. Bir diğer dikkat çeken husus ise kitapta yer alan öykülerde diyalogların fazlalığıdır. Eserin alışılmışın dışında ama aynı zamanda akıcı bir üslupla yazılmış olması konuşma havasının baskın olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada incelenen öykü ise adını toplumsal bozulmaya eleştirel bir gözle bakan ve kollektif bilinç olmadan toplum yararına bir kazanım elde edilemeyeceğine inanan başkarakter Sinağrit Baba adlı balıktan almıştır. Taş'ın (2018, s.21) da belirttiği gibi öykü, "bir balık üzerinden mücadelenin, direnişin, toplu bilinçlenmenin, sevgi ve saygının etkileyici bir anlatımıdır."

Yorum

Çalışmada Sait Faik Abasıyanık'ın Sinağrit Baba adlı öyküsünün eleştirel söylem çözümlemesi yapılmıştır. Öykü, dönemdeki toplumsal sorunlardan sorgulamamaya, birliktelikten yoksunluğa, bilinçsizliğe, bireysel ve toplumsal farkındalığın eksikliğine, sorumluluk alınmamasının yol açtığı toplumsal çürümeye olan bir eleştiridir. Öyküde bu eleştiriler şu şekilde dile getirilmiştir: "Sinağrit Baba onları kurtarmanın bu kadar kolay olduğunu biliyordu ama bildiği bir şey daha vardı. O da ister su, ister kara, ister hava, ister boşluk, ister hayvan, ister nebat âleminde olsun bir kişinin aklı ile hiçbir şeyin halledilemeyeceğini bilmesidir. Ancak bütün balıklar oltaya tutulan hemcinslerini kurtarmanın tek çaresinin koşup o yakamoz yapan ipi koparmak olduğunu akıl ettikleri zaman bu hareketin bir neticesi ve faydası olabilirdi" (s. 96) ve "Ama, belki de ölünceye kadar cömert, cesur, mağrur yaşayacak olan bu adamın şu ana kadar bir defa bile bir imtihana sokulmadığını anlamıştı. Belki de sonuna kadar bu imtihandan kurtulacaktı. Sinağrit Baba böylesine hiç rastlamamıştı" (s. 97). Alıntılardan da anlaşıldığı gibi öyküde bireyin, yaşam serüveninde gerekli sorumluluklarını üstlenmesinin bir zorunluluk olarak aksettirildiği görülmektedir. Şöyle ki; birey sorumluluklarının farkında olduğu sürece yaşamına anlamlı bir farklılık katabilir dolayısıyla hem kendisine hem de çevresine faydası dokunabilecek düzeye ulaşacaktır. Oysaki öyküde tam da bu aranan profilin zıttı özelliklere sahip olan karakterler aracılığıyla okuyucuda yazarın istediği bakış açısı kazandırılmaya çalışılır. Zira aranan profile sahip öyküdeki tek karakter yalnızlığıyla, yalıtılmışlığıyla ve farkındalığıyla ön plana çıkan Sinağrit Baba'dır. Bunlar, yazarın yaşadığı dönemdeki toplumsal çürümüşlüğüne dile getirilişidir ki günümüzde de bu durumun sürekliliğini koruduğu gözlenmektedir. Öyküde bu durum doğrudan insanlar üzerinden değil de sembolik, dolaylı ve derin bir anlatımla deniz canlıları üzerinden etkileyici bir şekilde sunulmaktadır. Öyküde sorgulamayan, bilinçsizce yaşayan, toplumsal farkındalıktan uzak, sorumluluk almayan bireyler; diğer balıklar özelinde sembolleştirilirken aranan nitelikteki insan profili ise Sinağrit Baba ile sembolleştirilmiştir. Bu sembolik anlatımla güncel ve toplumsal sorunların eleştirisi yapılmıştır. Söz konusu eleştiriler yazarın söylemini güçlü kılmak amacıyla öykünün ana karakteri olan Sinağrit Baba'nın bakış açısıyla anlatının genelinde okuyucuya sunulurken olumsuzlanan özelliklere sahip diğer karakterlerin özellikleri de az da olsa yine Sinağrit Baba'nın gözünden aktarılmıştır. Bu strateji,

yazarın vermek istediği iletilerde elini güçlendiren, metin boyunca kullanılan bilinçli bir tercihin ürünüdür. Böylelikle olumlanan ve olumsuzlanan durumların ifade edildiği cümleler ve cümle altı dil birimleriyle öyküdeki söylemin ideolojisi tutarlılık içinde yansıtılır.

SONUÇ

Bu çalışmada Sait Faik Abasıyanık'ın Sinağrit Baba adlı öyküsü eleştirel söylem çözümlemesi bağlamında incelenmiştir. Michel Foucault'ya göre söylem, bilgi-iktidar ilişkilerinin kurulduğu temel zemindir. Teun A. van Dijk için söylem, ideolojinin metin aracılığıyla dolaşıma sokulma biçimidir. Makaledeki bağlamı itibarıyla söylem, anlatıcı bakışı ve karakter temsilleri üzerinden toplumsal eleştiriyi yapılandırır. Bu nedenle öykü, estetik bir anlatı olmaktan ziyade ideolojik bir söylem alanı olarak ele alınmalıdır. Van Dijk ideolojiyi, "toplumsal grupların paylaştığı bilişsel şemalar" olarak tanımlar. Öyküde ideolojinin; kolektif bilinç / bireysel çıkar, sorumluluk / kayıtsızlık, bilinç / sorgusuzluk ikilikleri üzerinden kurulduğu görülmektedir. Foucault'ya göre iktidar baskıdan çok dolaşım hâlinde işler. Eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi ise iktidarın dil aracılığıyla görünmezleşmesini inceler. Bu bağlamda öyküdeki iktidar Balıkçılar ↔ balıklar iken bilinçli özne ↔ edilgen kitle şeklinde asimetrik bir ilişkiyle temsil ediliyor. Sinağrit Baba'nın iktidarı değil fakat bir ahlaki otorite görevini gördüğü söylenebilir. Eleştirel söylem çözümlemesinin amacı sosyal eşitsizlikleri görünür kılmaktır. Öykü, kurtuluşu tek bireyde değil; toplumsal eşgüdümde arar. Bu yönüyle metin, etik olduğu kadar politik bir söylem üretmektedir. Araştırma sonucunda söz konusu öykünün karakterlerin zıtlıkları üzerinden sembolik bir anlatımla toplumsal sorunlar odağında bir eleştiri getirdiği sonucuna varılmıştır. Nakiboğlu ve Aşık'ın (2021) çalışmalarında da Sinağrit Baba öyküsünün insanın yozlaşmasına yönelik olduğu ve bu duruma yol açan mevcut sisteme dair eleştirel bir tutum sergilediği belirtilmektedir. Eserde özellikle sorgulanmadan yaşanan hayatlar, yozlaşma, bireysellikten toplumsallığa yani kolektif bilince sahip olmayan toplumlar öykünün merkezine yerleştirilen başat sorunları oluşturmaktadır. Demir, Akkoyun ve Polat'ın (2025, 34) çalışma bulgularında da "Sinağrit Baba'ya göre yardımın körü körüne bir iyilikte bulunmak değil; bilinçli, iradeli ve kolektif şekilde olması gerektiği"ne vurgu yapılmıştır. Benzer şekilde Oruç (2024) da Sinağrit Baba'nın hem toplum hareketlerini yansıtan bir anlama hem de kurtuluşu tek bir kişide görmenin yanlışlığına ve yaşamın ortak bir paydada gerçekleştiğinden bahisle sorumluluğun toplumdaki bütün bireyler için ortak olduğuna vurgu yapmıştır. İncelenen eserdeki sorunlar dile getirilirken etkileyiciliği ve derinliği sağlamanın bir koşulu olan sembolik ve dolaylı bir anlatımın tercih edildiği görülmüştür. Ayrıca olumlanan niteliklerin tek bir şahısta - başkahraman olan Sinağrit Baba'da- olumsuzlanan özelliklerin ise zıtlıklar üzerinden diğer karakterler -diğer balıklar ve balıkçılar- aracılığıyla sunulmuştur. Benzer tespitlere Demir, Akkoyun ve Polat'ın (2025, 34) çalışmalarında da ulaşılmıştır. Ayrıca yazar öyküde hâkim bakış açısını kullanarak anlatıyı yapılandırırken kendi söylemini güçlendirme stratejisinden faydalanmıştır. Bunu yaparken kullanmış olduğu dilsel kodlarla gerçekliği yeniden kurgulayarak okur nezdinde güçlü bir etki oluşturmayı amaçlamıştır. Sait Faik, öyküde Sinağrit Baba'yı merkeze alarak karakter tahlillerini onun bakışıyla gerçekleştirmiş ve okurun gözünde öykünün sahip olduğu çerçeveyi karakterle olumlu bir şekilde resmederek anlamı belirgin kılmıştır. Bu başarılı söylemsel stratejilerle anlatımın ideolojik üst yapısı sağlamlaştırılmıştır.

Öyküde makro düzeyde toplumsal çürüme eleştirisi yer alırken mikro düzeyde ikilemeler, sıfatlar, karşıtlıklarla bu eleştiri inşa edilmektedir. Dilsel tercihler, makro ideolojik yapıyı taşıyıcı unsur olarak işlemektedir. Anlatının ideolojik söyleminin çözümlendiği bu çalışmada, öykünün mikro ve makro düzeydeki yapılarıyla sahip olunan ideolojik bakışın başarılı bir şekilde yansıtıldığı sonucuna varılmıştır. Ancak bu gerçekleştirilirken yazarın, anlatıyı dikte eden bir ürün olarak kullanmadığı yine eserin üslubuyla ve söylemiyle ortaya çıkmaktadır. Eserin samimi ve gerçekçi üslubunun yanı sıra karakter, durum ve fikirlerin ortaya konulmasında başvurulan gerçekçi tahliller sonucunda çıkarımda bulunmak okuyucuya bırakılmıştır. Nitekim öyküde geçen balıkçı isimleri - Nikoli, Hristo, Hasan, Yakup- dikkate alındığında her inanç ve milliyete sahip olan bireylere yer verildiği ve objektif bir biçimde değerlendirildiği görülmektedir. Benzer sonuçlara Arkon Tekinel (2018, 380) "Rum ve Ermeni azınlığa mensup karakterlerin var oluşu; Sait Faik'in hem barışçıl tarafını hem de farklılıklara açık tavrını yansıtır" şeklindeki tespitle ulaşmışlardır. Nicelik olarak oldukça kısa olan öyküdeki anlam derinliği ve zenginliği, okuyucunun bilgisi ve ufkunun genişliği ölçüsünde yorum bulabilecek niteliktedir. Demir, Akkoyun ve Polat'ın (2025, 36) belirttiği gibi "öykü, yansıttığı toplumsal normlar, değerler ve profillerle okuyucuya zengin bir içerik ve düşünebilme fırsatı sunar." Bu bakımdan Sait Faik Abasıyanık'ın Sinağrit Baba adlı öyküsünün yükseköğretim derslerinden söylem çözümlemesi, eleştirel okuma, eleştirel ve analitik düşünme, yaratıcı yazma gibi derslerde bir eğitim materyali olarak kullanılabilmesi önerilebilir. Ayrıca bu çalışmanın temel sınırlılıkları arasında yazarın tek öyküsünün tek yöntem ve kuram çerçevesinde incelenmesi gösterilebilir. Bu bağlamda yazarın çeşitli öykülerinin bu yöntemle ya da diğer söylem çözümlemesi yöntemleriyle incelenmesi aynı şekilde farklı yazarlara ait kimi öykülerin bu yöntemle incelenmesinin yapılabileceği önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, Sait Faik (2025). *Mahalle kahvesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aktaş, Şerif (2005, 18-19 Ekim). Hikâyeciliğimizin bir dönüm noktasında Sait Faik. (M. M. Ergüzel, Haz.) *Ölümünün 50. Yılında Sait Faik'i Anma Günleri*, Sakarya, ss. 53-59.
- Andı, M. Fatih (2005). Sait Faik Abasıyanık'ın Şiirleri. *İlmi Araştırmalar Dergisi*, 18, 953-981.7-15
- Arkon Tekinel, Gonca (2018). Hayata balık pulunun aynasından bakmak yahut Sait Faik'in hikâyelerinde balıkçılık. *The Journal of Academic Social Science*, 6(83), 368-381.
- Balcı, Umut, Çoktan, Özkan, Tutuman, Nurselya, Sevik, Hasan ve Yıldız, Ali Dinçer (2025). *Türkiye'de kısa öykü araştırmaları*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Bayraktar, Süheyl (2017). Yüksek ökçeler öyküsünün eleştirel söylem analizi ile değerlendirilmesi. *Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 1(2), 23-28.
- Buran, Ahmet (2012). Bilim alanlarında terimlerin önemi ve "küçürek öykü" terimi. *Electronic Turkish Studies*, 7(4), 21-25.
- Çelikleş, Tuba (2009). *Critical discourse stylistics in practice: selected short stories of Sabahattin Ali*. Saarbrücken: Vdm Verlag Dr. Muller
- Demir, Selvi (2021). Türkçe öğretiminde Gee'nin söylem çözümleme yönteminin kullanımı. *Eğitim & Bilim 2021-III* içinde. (Ed.) Karabatak, S. (ss. 205 -224). İstanbul: Efe Akademi.
- Demir, Selvi ve Börekçi, Muhsine (2022). *Sözlü anlatım becerisinin ölçme değerlendirilmesinde yenilikçi bir yöntem olarak söylem çözümlemesi: bir uygulama örneği*. Ankara: Serüven Yayınları.
- Demir, Selvi, Akkoyun, Resul ve Polat, Elif Mina (2025). Sait Faik Abasıyanık'ın Sinağrit Baba adlı öyküsünün Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde yer alan öğrenci profilleri bağlamında incelenmesi. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(47), 25-40.
- Doruk, Özlem (2013). Disiplin toplumu ve haber söylemi; Gökkuşluğu derneği'nce yapılması planlanan yürüyüşün engellenmesine ilişkin haberlerin çözümlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(1).
- Foucault, Micheal (2011). *Özne ve iktidar, seçme yazılar II* (2. Baskı b.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Güneş, Ahmet (2019). Yazılı basında haber söylemi: 24 Haziran 2018 cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçim haberlerinin çözümlenmesi. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 6(12), 13-42.
- Güneş, Firdevs, & Çevik, Arzu (2016). Makale başlıklarının incelenmesi. *Turkish Studies*, 11(3), 1185-1202.
- Gür, Tahir (2014). Bir söylem analizi: Dil öğretmeni adaylarının mesleki kimlik gelişimi. *Eğitim Araştırmaları ve İncelemeleri*, 9(15), 510-515.

- Karahan, Leyla (1991). *Türkçe söz dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kavut, Sevgi (2021). Eleştirel söylem analizi bağlamında haber sitelerinde dijital kimlik başlıklı haberlerin analizi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7(1), 127-138.
- Kutlucan, Erhan, Çakır, Recep ve Ünal, Yavuz (2019). Dijital öykü anlatımı ile verilen değerler eğitime yönelik bir eylem araştırması. *Kastamonu Education Journal*, 27(5), 2187-2202.
- Louisy, Patrick (2006). Trainito, Egidio (Ed.). *Guida all'identificazione dei pesci marini d'Europa e del Mediterraneo*. Milano: Il Castello.
- Miles, Matthew B. and Huberman, Micheal A. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. New York: Sage.
- Nakiboğlu, Meryem ve Aşık, Betül (2021). "Sinağrit Baba" ve "Köpek Balıkları İnsan Olsaydı" isimli kısa öykülerde sistem ve toplum eleştirisi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 279-293.
- Oruç, Sema (2024). Sait Faik Abasıyanık'ın öykülerinde doğanın dili ve çevre etiği. *Turkish Studies-Language and Literature*, 19(3), 1100- 1110.
- Özer, Ömer (2011). *Haber söylem ideoloji, eleştirel haber çözümlemeleri*. Konya: Literatürk Academia.
- Özer, Ömer (2018). *Gökyüzüne çılgık öncülerden eleştirel söylem yaklaşımları ve özgün çözümlemeler*. Konya: Literatürk Academia.
- Özer, Ö. (2022). Eleştirel söylem çözümlemesi: haber örnekleri üzerinden bir inceleme. *Etkileşim*, 9, 36-54.
- Solak, Ömer (2011). Küçük Ağa romanının eleştirel söylem analizi. *Akademik Bakış Dergisi*, 26, 1-14.
- Taş, Songül (2018). *Sait Faik'in hikâyelerinde başlıca konular*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Topuz, İrem, & Aslan, Olcan (2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak eleştirel söylem analizi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 17, 314-326.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2025). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Van Dijk, Teun A. (1985). *News Analysis: Case Studies of International and National News in the Press*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publication.
- Van Dijk, Teun A. (1988). "Semantics of a Press Panic: The Tamil Invasion," *European Journal of Communication*, 3,167-187.
- Van Dijk, Teun A. (2008). *Discourse and power*. Palgrave: Macmillan.
- Van Dijk, Teun A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse and Society*, 4(2), 249-283.
- Van Dijk, Teun A. (2001). Multidisciplinary CDA: A Plea for Diversity. *Methods of Critical Discourse Analysis*. (Eds.) Ruth Wodak, Michael Meyer. (pp. 95-120). London: Sage Publications,.

- Weiss, Gilbert and Wodak, Ruth (2003). Introduction: Theory, Interdisciplinarity and Critical Discourse Analysis. In G. Weiss, & R. Wodak (Eds.), *Critical discourse analysis: theory and interdisciplinarity* (pp. 1-34). Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Wodak, Ruth (2001). What is about a summary of its history, important concepts and its developments. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications.
- Wodak, R. and Meyer, Micheal (2009). Critical discourse analysis: history, agenda, theory, and methodology. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 1-33). London: Sage Publications.
- Yüksel, H. Gülru (2007). Anlatsal metinler ve kısa öykü. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 153-174.